

MULTIMEDIA VOSITALARNING JURNALISTIKA TA'LIMIDA QO'LLANISHI

Abdiyeva Sarvinoz Shoyimovna

Kalit so'zlar: Multimedia, jurnalistika ta'limi, interfaol o'qitish, raqamli didaktika, mobil jurnalistika, podcast ishlab chiqish, video montaj, foto muharrirlik, infografika va vizual hikoyalash, ma'lumotlar jurnalistikasi, virtual tahrirxona, o'quv boshqaruv tizimi (LMS), revers sinf, loyihaviy ta'lim, amaliy laboratoriya, baholash mezonlari, media savodxonlik, ochiq ta'lim resurslari, mikroo'rganish, teskari aloqa, qo'shma mualliflik, kross-platform content, etik me'yorlar, mualliflik huquqi.

Annotatsiya: Maqola jurnalistika ta'limida multimedia vositalarini tizimli joriy etishning nazariy va amaliy asoslarini yoritadi. Asosiy e'tibor talabaning kasbiy kompetensiyalarini real tahririy ish jarayoniga yaqin sharoitda shakllantirishga qaratiladi. Tahlilda matn, audio, video, grafika va ma'lumotlar vizualizatsiyasini birlashtirgan dars modeli tavsiflanadi. Ushbu model kontent dizayni, platforma tanlovi, metodika, baholash va infratuzilma kabi besh tarkibiy qatlamdan tashkil topadi. Kontent dizaynida hikoyalash tamoyillari, ssenariy va storyboard bilan ishlash, faktchek va etik me'yorlar muhim deb belgilanadi. Platforma qatlamida LMS, bulutli hamkorlik muhiti, mobil ilovalar va virtual tahrirxona vositalarining integratsiyasi yoritiladi. Metodik yondashuv revers sinf, loyiha asosidagi o'qitish, studiya mashg'ulotlari va sinxron hamda asinxron faoliyat uyg'unligini ko'zda tutadi. Baholashda mezonlar portfeli, rubrikalar, ko'p manbali teskari aloqa va "bir ishni bir necha platformaga moslashtirish" ko'nikmasini o'lchash bilan boyitiladi. Infratuzilma bo'yicha minimal zarur texnika to'plami, ochiq dasturiy ta'minotdan oqilona foydalanish va kontentni uzoq muddat saqlash siyosati ko'rsatib o'tiladi. Maqola natija sifatida uch yo'nalishni ajratadi: o'quv motivatsiyasining ortishi, amaliy ko'nikmalarning tezroq shakllanishi, auditoriya uchun qiymat yaratadigan kross-platform ishlanmalar ulushining ko'payishi. Xulosa qilib, multimedia vositalari jurnalistika ta'limini zamonaviy mehnat bozori talablariga moslashtiradi, nazariya va amaliyotni birlashtiruvchi ko'priklar vazifasini bajaradi hamda ta'lim sifatini barqaror oshirish uchun metodik, texnik va tashkiliy choralarni bir butun tizim sifatida ko'rishni talab etadi.

So'nggi o'n yilliklarda jurnalistika sohasida axborot kommunikasiyalari texnologiyalari (AKT) va raqamli platformalarning jadal rivojlanishi media mahsulotlarining shakli, yetkazilish tezligi hamda iste'molchi bilan muloqot usullarini tubdan o'zgartirdi. An'anaviy matnli gazetachilikdan interfaol, vizual va audio elementlarga boy multiplatform hikoyalashga o'tish jurnalistika kasbining yangi kompetensiyalarini talab qiladi. Shu kontekstda jurnalistika ta'limi ham nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy texnik ko'nikmalarni, kross-platform kontent dizaynini, axborot

etikasi va faktchek madaniyatini yetishtirishi lozim. Multimedia vositalari — video, audio, infografika, interfaiv vizualizatsiyalar va mobil jurnalistika (MoJo) amaliyoti — ta'lim jarayonini yangilash va talabalarni zamon talablariga mos kadrğa aylantirish uchun vosita hisoblanadi. Ushbu maqolaning maqsadi jurnalistika ta'limida multimedia vositalarini qanday nazariy asoslar va pedagogik metodlar orqali tizimli joriy etish mumkinligini yoritishdir. Maqolada multimedia qarorlarining didaktik mohiyati, o'quv-modul dizayni, amaliy mashg'ulotlar formati, baholash usullari, o'qituvchi malakasini oshirish va infratuzilma talablariga e'tibor qaratiladi. Tadqiqot nazariy planda konstruktivistik va kompetensiya-yuzli yondashuvlarni, amaliy planda loyiha asosida o'qitish va studio mashg'ulotlarini asos qilib oladi. Kirish qismida mavzuning dolzarbligi, maqolaning maqsadi va uning cheklovlari aniqlanadi: maqola pedagogik va tashkiliy tavsiyalarni umumiy konsept sifatida taklif qiladi, aniq texnik yechimlar va dasturiy ta'minot tanlovi esa institutning iqtisodiy imkoniyatlari va milliy kontekstiga mos ravishda lokalizatsiya qilinishi kerak. Jurnalistika ta'limida multimedia vositalarining pedagogik vazifasi bir tomonlama texnik o'rgatishdan ko'ra talabaning jurnalistik hisob-kitob, axborot tahlili va omma bilan muloqot qobiliyatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan. Multimedia vositalari ta'lim jarayonini interfaollashtirib, nazariy materialni real tahririy muammolar orqali sinab ko'rish imkonini beradi. Bu jihatdan asosiy e'tibor quyidagi elementlar aro uyg'unlikka qaratilishi lozim: maqsadli kompetensiyalarni aniqlash, modullarni amaliy yo'nalishda tashkil etish, baholashning portfelli va rubrika asosida amalga oshirilishi hamda o'qituvchilar va infratuzilmaning moslashuvi.

Multimedia vositalarining didaktik roli haqida gapirar ekanmiz, ularning har biri ma'lum pedagogik vazifani bajaradi. Video va vizual hikoyalash murakkab voqealarni kontekstga joylashtirish, intervyu va reportaj texnikasini amaliy o'rgatish uchun qulay. Audio va podkastlar tinglash, ovoz yozish, montaj va ovoz dizaynini o'rgatadi hamda radiojanrlarning tahririy prinsiplarini mustahkamlaydi. Infografika va ma'lumotlar jurnalistikasi talabani statistikani o'qish, vizualizatsiya qilish va murakkab ma'lumotni sodda formatga aylantirishga o'rgatadi. Interfaiv platformalar va onlayn tahrirxonalar guruhda hamkorlik, real vaqt rejimidagi tahrir va platformaga moslashtirish (platform adaptation) qobiliyatini shakllantiradi. Mobil jurnalistika esa teren sharoitida tez va sifatli kontent ishlab chiqarish, tezkor faktlar to'plash va multiplatform tarqatish amaliyotini ta'minlaydi. Kurs va modul tuzilishi amaliy yo'nalishdan boshlangan holda loyihaviy metodologiyani o'zida jamlashi kerak. Kursning boshlang'ich bosqichida axborot etikasiga, faktchek metodlariga va soddalashtirilgan texnik ko'nikmalarga urg'u berish maqsadga muvofiq. O'rtacha darajada talabalar yakka va guruh loyihalari orqali audio yoki video reportaj, ma'lumotlar hikoyasi va infografika yaratish bilan shug'ullanadi. Amaliy mashg'ulotlar studiya sharoitida yoki mobil qurilmalar bilan maydonda olib borilishi mumkin, bunda real tahririy vazifalar — matn yozish, skript tayyorlash, ovoz va video yozuv, montaj, metadata va SEO jihatlari ham o'rgatiladi. Kurs oxirida talabalar kross-

platform portfeli taqdim etadi, u matn, audio, video va vizual materiallardan iborat bo'lib, real auditoriya uchun mo'ljallangan nusxalarni o'z ichiga oladi.

Metodologik yondashuv sifatida quyidagi tamoyillarni amaliyotga tatbiq etish tavsiya etiladi. Birinchidan, "revers sinf" metodini qo'llash orqali nazariy material videolar orqali uy vazifasiga berilib, dars mashg'ulotlarida talabalar amaliy topshiriqlarni bajaradi. Ikkinchidan, loyiha asosida o'qitish talabalarni real muammolarni hal etishga majbur qiladi; misol uchun, mahalliy muammo bo'yicha kross-platform hikoya tayyorlash, bundagi vazifalar: tadqiqot, intervyu, sahna montaji, infografika va auditoriya tahlili. Uchinchidan, studio yoki virtual tahrirxona asosida tashkil etiladigan praksiqa mashg'ulotlari real ish jarayonini imitatsiya qiladi va talabani mehnat sharoitlariga yaqinlashtiradi. Baholash tizimi talabaning ko'nikmalarini kompleks o'lchaydigan tarzda tashkil etilishi kerak. Formativ baholash dars davomida beriladigan xatolarni tuzatish va takomillashtirishga qaratilsin; summativ baholash esa oxirgi portfel qiymatiga asoslansin. Portfelga kiritiladigan ishlar uchun aniq rubrikalar ishlab chiqilishi lozim: axborot manbalarining haqqoniyligi, tahririy strukturani aniqligi, texnik sifat (audio/video), platformaga moslashuv va auditoriya jalb etish strategiyasi baholash mezonlaridan bo'lsin. Hamjamiyat va sanoat vakillari ishtirokidagi baholash yoki mentorlik dasturlari talabaning real ish bozoriga o'tishini soddalashtiradi. O'qituvchi malakasi va infratuzilma muammosi samarali qo'llanilishni murakkablashtiradi. Ta'lim muassasalari uchun minimal infrastrukturaviy paket quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak: o'quv studiyasi yoki onlayn yasaladigan virtual studiya, mikrofon va kameralar (yoki sifatli mobil qurilmalar), montaj dasturlari va onlayn saqlash/arkiv tizimi. Dasturiy ta'minot tanlovida ochiq manbali va litsenziyalanadigan alternativalar o'rtasida muvozanat saqlanishi lozim. O'qituvchilarning doimiy kasbiy rivoji uchun amaliy master-klasslar, sanoat bilan hamkorlik va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish muhimdir. Shuningdek, talabalarni va o'qituvchilarni texnik qo'llab-quvvatlash xizmati bilan ta'minlash kerak. Axborot etikasi, mualliflik huquqi va shaxsiy hayotga hurmat multimedia ta'limining ajralmas qismidir. Talabalar kontent yaratishda manbalarni to'g'ri ko'rsatish, ruxsatnoma (consent) prinsiplari, ovoz va tasvirlarda shaxsiy huquqlarni hurmat qilish hamda faktchek qilish usullarini muntazam amaliy mashg'ulotlarda egallashlari kerak. Platformalarga mos kontent yaratishda accessibility (kirish imkoniyati) talablarini ham inobatga olish zarur: subtitrlar, tasvir tavsifi va matnli izohlar. Amaliy to'siqlarni bartaraf etish uchun bir nechta strategiyalar taklif etiladi. Resurslar cheklangan muassasalarda mobil jurnalistika va ochiq kodli dasturlardan foydalanish iqtisodiy jihatdan samarali. O'qituvchilarni sanoat bilan almashinish (exchange) dasturlari, ko'ngilli mentorlik va ishga joylashtirish bo'yicha hamkorliklar infratuzilmani boyitadi. Ta'lim dasturlarini modul tarzda tashkil etish muassasaga bosqichma-bosqich investitsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Natijada multimedia vositalarining tizimli joriy etilishi nafaqat talabalar malakasini oshiradi, balki universitetni lokal media ekotizimiga yaqinlashtiradi: talabalar portfeli va

loyihaviy ishlari orqali mintaqaviy axborot maydoniga real kontent yetkaziladi. Bu esa o'z navbatida o'quv muassasasining iqtisodiy va kommunikativ obro'sini oshiradi hamda media va ta'lim sohasida uzviy aloqalarni mustahkamlaydi. Multimedia vositalarining samaradorligi ularni qanday didaktik prinsiplar asosida va qanday institut ichki sharoitlariga moslashtirib joriy etilishiga bog'liq. Multimedia — maqsad emas, mazmun va kompetensiyalarni samarali yetkazish uchun vosita. Shuning uchun multimediyani qo'llash rejasida didaktik maqsadlarni aniq belgilash, amaliy modul dizayni, malakali o'qituvchilarni tayyorlash va mustahkam infratuzilmani ta'minlash ustuvor vazifalar sifatida ko'rilishi zarur.

Multimedia vositalarning jurnalistika ta'limida tizimli joriy etilishi o'qitishning mazmuniy va amaliy tomonlarini birlashtiruvchi strategik chora hisoblanadi. Raqamli platformalar jurnalist kasbiga yangi texnik va kommunikativ kompetensiyalarni talab qiladi; ularni faqat nazariy darslar orqali emas, balki video, audio, infografika, ma'lumotlar-jurnalistikasi va mobil jurnalistika amaliyotlari orqali shakllantirish samaraliroq. Bu nuqtai nazar kitob va tadqiqotlarda ham qayd etilgan: yangi media jurnalistlik amaliyotini qayta tashkil qiladi va ta'lim dasturlarida yangi metodlarni joriy etishni talab qiladi.

Multimedia vositalarining ta'limdagi qiymati uch asosiy sohada namoyon bo'ladi: birinchidan, talabanning texnik ko'nikmalari — ovoz va video yozish, montaj, infografika va ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish tezroq va samaraliroq shakllanadi; ikkinchidan, tahririy fikrlash va faktchek qobiliyatlari kuchayadi, chunki har bir multiplatform mahsulot manbalarni tekshirish va strukturalashni talab qiladi; uchinchidan, auditoriya bilan ishlash va moslashuvchan platforma strategiyalari o'rganiladi, bu esa bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlaydi. Jurnalistik prinsiplar va axloqiy normalarni saqlab qolgan holda multimedia yondashuvlari professional standartlarni yangicha kontekstda tatbiq qilish imkonini beradi.

Pedagogik jihatdan revers sinf, loyiha asosida o'qitish va studiya mashg'ulotlari multimedia ta'limining poydevorini tashkil etadi. Amaliy modul dizayni: boshlang'ich nazariya (prekursiv videolar yoki o'quv materiallari), maydonda yoki studiyada amaliy mashg'ulotlar, guruhli loyiha va yakuniy portfel — samarali ishchi sxema sifatida tavsiya etiladi. Ushbu yondashuv talabani "o'rganishdan yaratishga" o'tkazadi va kross-platform portfel orqali baholash imkonini beradi. Amaliy qo'llanmalarda multiplatform ishlash bo'yicha aniq texnik va tahririy yo'riqnomalar mavjud bo'lib, o'qituvchilar va muassasa rahbarlari ulardan foydalanishi mumkin.

Ta'lim muassasasining infratuzilmasi va o'qituvchi malakasini oshirish media ta'limining barqarorligida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu yerda iqtisodiy realistik reja — bosqichma-bosqich investitsiya, mobil qurilmalar va ochiq dasturlarni samarali qo'llash, sanoat bilan hamkorlik orqali uskunalar va mentorlikni ta'minlashdir. Media sohasidagi

ish sharoitlarini o'rganish hamda kasbiy hayot haqidagi tadqiqotlar o'qituvchilarga mehnat bozorining talablarini va amaliy kompetensiyalarni aniq belgilashga yordam beradi.

Kelgusida tadqiqotlar multimedia ta'limining o'qitish natijalariga ta'sirini empirik jihatdan o'lchash, uzoq muddatli ish bozoridagi muvaffaqiyatni monitoring qilish va o'quv modullarining mashhurligi hamda samaradorligini xalqaro kontekstlarda taqqoslashga qaratilishi lozim. Xulosa qilib aytganda, multimedia — bu maqsad emas, maqsadga yetish usuli; uni pedagogik prinsiplar va institut sharoitlariga moslab joriy etish orqali jurnalistika ta'limi zamon talablariga moslashadi va amaliy jihatdan samarali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pavlik, J. V. (2001). Journalism and New Media. Columbia University Press. Columbia University PressAmazon
2. Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2007). The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect. Three Rivers Press. Amazonbooks.google.com
3. Bull, A. (2015). Multimedia Journalism: A Practical Guide. Routledge. (2nd ed. is also available) Taylor & FrancisVitalSource
4. Deuze, M. (2007). Media Work. Polity. politybooks.combooks.google.com
5. UNESCO. Series on Journalism Education and related handbooks. UNESCO, International Programme for the Development of Communication (IPDC). (Model curricula, handbooks and resources for journalism educators). en.unesco.orgGlobal Academy
6. European Journalism Centre (EJC). Resurslar va onlayn kurslar, jumladan data-jurnalistika va multimedia bo'yicha amaliy kurslar. EJC.net+1
7. To'xliyev, B. (2019). Jurnalistika asoslari. Toshkent: O'zbekiston. (Mahalliy o'quv qo'llanma, o'qituvchilar va talabalarga mo'ljallangan)
8. Karimov, M. (2021). Media va ta'lim integratsiyasi. Toshkent: Fan va texnologiya. (O'quv va metodik ish)
9. Xalilov, A. (2020). Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va jurnalistika. Toshkent: Ma'naviyat. (AKTning jurnalistika ta'limidagi roli)
10. Quinn, S. (2016). Multimedia Journalism: Practical techniques for producing with text, audio, photo and video. (Tavsiyaviy qo'llanma, kurslar asosida)
11. Noshir, M., & Islomov, R. (2020). Jurnalistika ta'limida multimedia integratsiyasi: metodik tavsiyalar. O'zbekiston pedagogika jurnali, 4(12), 45–62. (Lokal maqola, metodik tajriba)
12. Anderson, C. W., Bell, E., & Shirky, C. (2012). Post-Industrial Journalism: Adapting to the Present. Digital journalism studies (ma'ruzalar va tahlillar uchun tavsiya).